



بررسی روش های آموزش امر به معروف و نهی از منکر به کودکان برای شهروند ایده آل در جامعه اسلامی

سید محمد قلمکاریان (نویسنده مسئول)^۱، مهدی ارجمندفر^۲، فرزاد حسین وند^۳

^۱ هیئت علمی دانشگاه پیام نور تهران smghalamkarian@yahoo.com

^۲ هیئت علمی دانشگاه پیام نور تهران m.arjmandfar@yahoo.com

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد پیام نور اصفهان farzadfree1368@gmail.com

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی روش های آموزش امر به معروف و نهی از منکر به کودکان برای شهروند ایده آل در جامعه اسلامی با روش تحلیل اسنادی و از طریق مطالعه و بررسی متون دینی و مجلات، مقالات و ... صورت گرفته است. فریضه امر به معروف و نهی از منکر جز فروع دین مقدس اسلام بوده و توصیه های متعدد و مکرری در آیات و روایات در مورد ضرورت پرداختن به آن صورت گرفته است و از جمله فرایض تاثیرگذار دینی می باشد. از جمله روش های تربیتی برای آموزش به کودکان مورد توجه قرار گرفته است عبارتند از: راه کار کلامی، راه کار مهرورزی، راه کار نکوهشی، راه کار غیر کلامی، راه کار الگویی، راه کار عملی، راه کار تظاهر عمدی به غفلت، برخورد مودبانه، می باشد. انجام دو فریضه امر به معروف و نهی از منکر و آموزش آن به کودکان در کنار یکدیگر باعث اعتلای سطح بینش اجتماعی و محترم شمردن عقاید شهروندان در جامعه اسلامی می شود.

واژه های کلیدی

تعلیم و تربیت اسلامی، شهروند، ایده آل، امر به معروف و نهی از منکر، جامعه اسلامی



۱. مقدمه

در نظام اعتقادی اسلام امر به معروف و نهی از منکر، جایگاه خاصی دارد. یکی از مسائل مورد توجه جوامع دینی، چگونگی تحقق امر تربیت دینی است. حفظ دین به عنوان زیر بنای جامعه و تداوم فرهنگ دینی در آن از طریق تربیت امکان پذیر است {۱} دوران کودکی بهترین زمان برای تربیت و فرصتی برای پایه گذاری زندگی سالم و سعادت‌مندانه کودکان است، زیرا آمادگی های کودکان، با توجه به تقلید پذیری آنان برای پذیرش آموزه های تربیتی در سطح بالایی قرار دارد {۲}. یکی از اساسی ترین ویژگی هایی که می تواند در آموزش مفاهیم و آموزه های دینی به ما کمک کند وجود گرایش های دینی و میل به سوی امور مذهبی در کودک است. که بدون شک یکی از ابزارهای مهم برای تحقق معرفت دینی، زمینه فرهنگی آموزش های دینی و اخلاق در مدارس است. امر به معروف و نهی از منکر یکی از موضوعات دینی مهمی است که آموزش آن بخوبی می تواند مطابق با ابعاد وجودی کودکان بعنوان شهروندانی ایده آل در جامعه اسلامی از همان سال های ابتدایی دوران کودکی آغاز می گردد تا به تدریج بسط و توسعه یافته و عمیق تر گردد {۳}. هر فرد مسلمان در قبال جامعه خود متعهد به پذیرش مسئولیت های اجتماعی است، لذا ایجاب می کند که نقش خود را در این امر ایفا کند. این وظیفه در فقه اسلامی تحت عنوان امر به معروف و نهی از منکر مطرح شده و از مهم ترین مبانی تفکر سیاسی یک مسلمان به شمار می رود؛ چنان که از مهمترین فرایضی است که وجوب کفایی آن ضروری دین شناخته شده و ضامن بقای اسلام است.

۲.۱. بیان مسئله

فریضه امر به معروف و نهی از منکر از جمله شاخص های بنیادین دین اسلام محسوب می شود. این فریضه اجتماعی، در حقیقت نظارتی همگانی بر اوضاع پیرامونی و احساس مسئولیت در برابر عملکرد دیگران است {۴}. اهمیت این فریضه دینی - اجتماعی تا آن جاست که اجرای صحیح آن باعث حیات، بقا و پیشرفت جامعه اسلامی می گردد. در عصر حاضر یکی از چالش هایی که با آن مواجه هستیم این است که علی رغم توجه جامعه به امر به معروف و نهی از منکر این فریضه در شکل کامل خود مورد توجه قرار نگرفته و توجه به این امر مهم دینی - اجتماعی در نازل ترین و فرعی ترین وجه خود در جامعه تجلی یافته است. شاید بتوان یکی از مهم ترین دلایل این امر را عدم شناخت و آگاهی در مورد ماهیت امر به معروف و نهی از منکر دانست که ناشی از عدم آموزش احاد جامعه در مورد این فریضه مهم می باشد. آموزش آموزه دینی - اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر در آموزش های دوران کودکی یکی از راه کارهای بسیار موثری است که می تواند در این زمینه مفید باشد؛ زیرا پرورش و آموزش صحیح کودکان در این زمینه، در آینده اعضای مسئولیت پذیر و متعهد در در جامعه اسلامی بعنوان شهروندانی ایده آل تبدیل خواهند شد. همچنین اگر در دوران تحصیل این آموزش ها به خوبی صورت پذیرد تجلی آن در رفتارهای اجتماعی نمود پیدا خواهد نمود. در مورد مسئله چگونگی آموزش امر به معروف و نهی از منکر اگر چه خانواده ها، مربیان مدرسه و نیز جامعه به عنوان الگوهای عملی، نقش اصلی را ایفا می نمایند ولی از نقش بسیار مهم کتابهای درسی در مورد این آموزش ها در مورد این آموزش ها نباید غافل بود. {۵}. در پژوهش حاضر به، هدف بررسی نحوه آموزش امر به معروف و نهی از منکر به کودکان برای شهروند ایده آل در جامعه اسلامی است. برای کودکان در سنین پایین مسأله حق نظارت و انتقاد عمومی، راهنمایی جامعه و دفاع و مبارزه مطرح نیست، اما این روحیه باید در محیطی کودکان در آنان تقویت شود تا بدین ترتیب چند مقصود حاصل گردد: کودکان در زمینه امر به معروف و نهی از منکر از زمینه های لازم ذهنی بهره مند شوند. قدرت تشخیص خوبی و بدی در آنان تقویت گردد. روش انتقاد کردن را بدانند و بتوانند درباره عمل دیگران در محیط قضاوت و انتقاد صحیح کنند و در عین حال صراحت و جرئت و شهامت آنان در ابراز حق زیاد شود. کودکان عادت کنند تا کار خوب یکدیگر را بستايند. تا در عین حال به تدریج فضیلت جایگزین حسد گردد. این دستور اسلامی را در حد کودکان خود و در مواقع مناسب تمرین کنند و به تدریج عادت نمایند که حق را بگویند و از آنان پشتیبانی کنند و در بزرگسالی با گستردگی و دقت و اهتمام بیشتری به آن مبادرت ورزند. از نمونه کارهای یک مربی در جهت رسیدن به چنین مقاصدی می تواند این باشد که نقاشی دو تن از بچه ها را در معرض تماشای همه قرار دهد و از آنان بخواهد که بگویند: کدام بهتر است؟ و به چه دلیل؟ در همه این انتقادات و قضاوت ها باید مراقبت کرد تا کار به جارو جنجال نکشد. چون کودکان میل دارند از یکدیگر خرده بگیرند و شکایت کنند، به این جهت باید انتقادات را به خوبی کنترل کرد تا حالت خرده گیری و جنبه تعرض و



بدگویی و عیب جویی پیدا نکند و نیز بی جا و برای وقت گذرانی نباشد، بلکه با این انتقادهای با کمال ادب و مهربانی و خیرخواهی بازگو شود و کودکان بدانند که در امر به معروف و نهی از منکر باید رعایت ادب و اخلاق را بنمایند. آموزش صریح پیرامون امر به معروف و نهی از منکر و اهمیت آن را باید به سال های دیگر که سن آنها بزرگتر می شود موکول کرد تا تجارب و زمینه ذهنی لازم در آنان به وجود آمده باشد. بهتر است این کار، در قالب یک تمثیل که متناسب با تجربه های عملی کودکان باشد، بیان گردد. بدیهی است اشاره به داستان هایی مناسب در این زمینه و ارائه نمونه هایی که در محیط اطراف کودکان رخ داده است، بهتر از هر بیانی می تواند این مسئله و نحوه صحیح آن را برای کودکان تفهیم نماید و رغبت و علاقه آنان را برانگیزد

۳.۱. مبانی نظری تحقیق

امر به معروف و نهی از منکر :

دو واجب از فروع دین هستند. امر به معروف دعوت کردن کسی که عمل واجبی را ترک کرده به انجام آن و نهی از منکر تلاش برای جلوگیری از انجام کار حرام توسط فرد گناهکار است

شهروند ایده آل:

شهروند، به عنوان یکی از انتزاعی ترین مفاهیم اجتماعی؛ عامل پیوند ساختارهای اجتماعی، عاملیت انسانی، ایفای نقش می کند. مکتب حیات بخش اسلام بعنوان آخرین شریعت الهی دینی جامع و کامل است. از اینرو در اسلام احکام و قوانین اجتماعی همانند احکام فردی مورد اهتمام قرار گرفته است. از نگاه اسلام، زندگی اجتماعی و روابط افراد یک جامعه و وظایف شهروند در قبال مردم و جامعه ای که در آن زندگی می کند، دارای اصول و ضوابطی است که هر فرد مسلمان در مناسبات و رفتارهای اجتماعی ملزم به رعایت آن ها است. شهروند ایده آل کسی است که به خدا نزدیک و مظهر جمال و کمال الهی باشد، زندگی ایده آل هم از نظر قرآن کریم، صراط مستقیم، عبودیت و بندگی است که انسان را به همان ایده آل و هدف زندگی نزدیک می کند. وقتی جامعه سالم و ارزش مدار و فضای کلی جامعه فضایی اخلاقی و ارزشی باشد، شخصیتی که در چنین جامعه ای شکل می گیرد و به ثبات و بالندگی می رسد، خصیصه های جامعه را به خود گرفته و نشان می دهد. همچنانی که فرد می تواند تأثیری قابل توجه بر شخصیت جامعه و اخلاق عمومی داشته باشد. تربیت شهروندان ایده آل یکی از اهداف اصلی نظام تعلیم و تربیت هر کشوری است. این مفهوم تنها از طریق توجه به مقوله تربیت شهروندی در برنامه های درسی و نظام آموزشی امکان پذیر است. تربیت شهروندی عمدتاً شامل آماده سازی کودکان، نوجوانان برای ایفای نقش ها و احساس مسئولیت ها به عنوان شهروند است. {۶}

جامعه اسلامی:

اسلام دینی اجتماعی است، احکام فردی آن نیز آهنگ اجتماعی دارد و از آنها در جهت اصلاح و تقویت روابط اجتماعی و اجرای اهداف جامعه بهره می گیرد. اسلام میان عبادات فردی و اجتماعی پیوند برقرار کرده است، جامعه به گروه هایی از انسان ها گفته می شود که گرد هم آمده اند، تا به منظور تعاون، مشترک، تحت لوای فرهنگ واحد و روش و شیوه واحدی، که مورد قبول همگان است، زندگی سالم و سعادت مندی داشته باشند. آن گاه که این فرهنگ و روش رفتاری واحد، از تعلیم دینی و وحیانی برخاسته باشد، آن جامعه را جامعه دینی گویند و یا به تعبیری، این دین است که سلامت و سعادت زندگی آنان را تضمین می کند. {۷}



۴.۱. هدف پژوهش:

بررسی روش های آموزش امر به معروف و نهی از منکر به کودکان برای شهروند ایده آل در جامعه اسلامی

۴.۱. پیشینه پژوهش:

(سعیدی، خسروی، ۹۶) در مقاله ای تحت عنوان نقش تربیتی پیام های امر به معروف و نهی از منکر در آموزش و پرورش بدین نتایج دست پیدا کردند که: بهترین جایی که می توان این فریضه را به عرصه ی عمل نزدیک کرد همین نهاد مقدس آموزش و پرورش است که کودکانمان را از کودکی آموزش دهیم چه اوامری معروف و چه اوامری منکر است. و همچنین مهمترین کارکرد اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر تامین حقوق همگان، اصلاح عامه، بازداشتن بدکاران، ممانعت از تجاوز به محرومان، حفظ نظام اجتماعی سالم، برقراری عدالت و نگه داشت نظام ارزشی و اخلاقی جامعه است.

(ایزدی، بذرگر، ۹۵) در مقاله ای تحت عنوان امر به معروف و نهی از منکر و روش های تربیتی آن در قرآن کریم بدین نتایج دست یافتند که: فریضه ی امر به معروف و نهی از منکر از واجباتی است که با صراحت و تاکید فراوان در آیات قرآن آمده و روش هایی برای اجرا و تربیت افراد نیز ارائه شده است که عبارتند از: دوری از منکر و تخلق به اخلاق حسنه، برخورد مودبانه، استفاده از حکمت موعظه و جدال نیکو، انجام دو فریضه امر به معروف و نهی از منکر در کنار یکدیگر، اعتلای سطح بینش اجتماعی، محترم شمردن عقاید افراد می گردد.

(مردانی، ۹۶) در مقاله ای تحت عنوان راه کارهای توسعه امر به معروف و نهی از منکر در آموزش دانش آموزان بدین نتایج دست یافت که: اجرا کردن یا نکردن آن تاثیر عمیق و گسترده ای بر تمام ابعاد جامعه دارد، زیرا خداوند نخستین امر کننده به معروف و نهی کننده از منکر است؛ از این رو اثرات امر به معروف و نهی از منکر بر تعلیم و تربیت در بین کودکان اهمیت بسزایی دارد و باید مقدمات وسایل اثربخشی در وصول به آنان و امکانات هدایت جامع را فراهم نماییم. آموزش و پرورش می تواند یکی از مهمترین نهادهایی باشد که فریضه امر به معروف و نهی از منکر را به نحو احسن آموزش دهد و دانش آموزانی معتقد و با ایمان به جامعه تحویل دهد که پایه و اساس آن اسلام ناب محمدی می باشد.

۵.۱. سوالات پژوهش:

- نقش آموزش امر به معروف و نهی از منکر به کودکان و پیامد تربیتی آن بعنوان شهروند در جامعه اسلامی چیست؟
- راه کارهای توسعه امر به معروف و نهی از منکر در آموزش به کودکان برای دستیابی به شهروندانی ایده آل در جامعه اسلامی چیست؟
- روش های تربیتی امر به معروف و نهی از منکر با توجه به آیات قرآن چه روش هایی می باشد؟

۶.۱. روش پژوهش:

در این تحقیق از روش کتابخانه ای و اسنادی استفاده شده است. و همچنین از ابزار فیش برداری و با مراجعه به منابع مختلف اعم از کتاب، مقاله، نمونه پژوهشی، مجلات و نشریات اطلاعات مورد نظر را گردآوری نموده است.



۲. یافته ها :

۲.۱. آثار اصلاح گرانه ی امر به معروف و نهی از منکر:

این فریضه الهی به عنوان مهمترین و ارزنده ترین پدیده ی اجتماعی آثار و برکات اجتماعی و فردی بسیاری دارد . باعث اجرای احکام و فرایض الهی می گردد و همچنین در شکل گیری تحقق عدالت اجتماعی ،نوسازی جامعه به وسیله امر به معروف و نهی از منکر سرزمین آباد می گردد ،نقش بسزایی در تثبیت حکومت اسلامی،تحکیم امنیت اجتماعی ، نزول خیر و برکت و گسترش راه های کسب حلال که به وسیله آن کسب حلال می شود . تحقق مصلحت عمومی جامعه و طرد ناهلان ،تحقق اخلاق الهی در جامعه که لازمه شکل گیری شهروندانی متناسب و ایده ال در جامعه اسلامی می باشند .یکی از آثار و برکات این فریضه ی الهی تحقق و گسترش اخلاق الهی در جامعه ی بشری است . زیرا اگر بخواهیم جامعه ای متعال و ایده آل داشته باشیم ضرورتاً بایستی همگی خود را مسؤول بدانیم و نسبت به یکدیگر نظارت متقابل داشته باشیم و همدیگر را به حق توصیه کنیم. در حقیقت خودسازی واقعی بدون دیگر سازی ممکن نیست، چرا که اگر محیط اجتماعی انسان آلوده باشد، یک فرد به تنهایی چگونه می تواند در عین ارتباط و معاشرت با دیگران در خودسازی موفق باشد . در جامعه باید این روحیه را در خود تقویت کنیم که اول، در برابر انحرافات دیگران بی تفاوت نباشیم و دوم، از دیگران بخواهیم که خطاهای ما را گوشزد کنند و ما نیز روحیه انتقاد پذیری را در خود تقویت سازیم.

۲.۲. راه کارهای توسعه امر به معروف و نهی از منکر

یکی از روش های مهم تربیتی اسلام، تشویق و ترغیب افراد به امور خیر و ممانعت از انجام کارهای نادرست «امر به معروف و نهی از منکر» است که به شیوه های گوناگونی قابل آموزش هستند .

الف) راه کار کلامی:

روش مستقیم تبلیغ ظاهری و فعال مربی یا معلم ، به وسیله گفتار و امثال آن است که کودکان را نوید می دهد . در صورت انجام معارف و ترک منکرات و دارا بودن تقوای الهی در دنیا، مورد ستایش و در آخرت مشمول پاداش خداوند واقع می شوند و در صورت روی آوردن به منکرات و عدم تمایل به انجام معارف ، دچار کیفری ناخوشایند خواهند شد . در این روش ها ضمن مطالعه جوانب امر، آثار و نتایج کار پیش بینی شده، طرفین تجارب خود را مطرح کرده و فرد تحت ارشاد خود متوجه بدی یا خوبی عمل خویش شده و به کاری اقدام یا از انجام کاری خودداری می کند . راه کار نفوذ مربیان در امر به معروف و نهی از منکر و تعلیم و تربیت کودکان؛ معلم قرآن ، اخلاق و احکام ، معلم پرورشی و اصول دین و همه و همه فضیلت دارند و با تقوا هستند و تعلیم همه را می توان به عنوان خدمت به جامعه و عزت و شوکت اسلام و مسلمین و رفع نیاز از بیگانگان ، برای کسب ثواب و رضای خداوند دانست . در صورتی که معلم با این شعور و ادراک عالی و هدف مقدس ، تعلیم می دهد وظیفه مربی یا معلم است که کودکان را نسبت به معروف ها و منکرها آشنا سازند ، نه تنها در گفتار، بلکه در کردار و عمل ها نیز به وضوح دیده شود . {۸}

ب) راه کار مهرورزی:

مقوله محبت و تاثیرگزاری آن، از اعجاب انگیز ترین امور در عالم است که بر آدمیان تاثیر گذاشته و ناخودآگاه آنان را به خود جذب می نماید و به چیزی تعلق می گیرد که دارای خیر و خوبی باشد . این شیوه برخورد، سیره مستمر پیامبر(ص) و ائمه معصومین(ع) بوده است؛ آنان با این روش، مردم را به دین خدا جذب و دل ها را به سوی خود و هدایت های دینی خویش متوجه کرده و قلب های سخت را نرم و منعطف می ساختند و مرتبی را به جوهره ی وجودی خویش که عبودیت حق است ، واقف می ساختند تا در دشوارترین اوضاع بر مصائب و منکرات فائق آیند . مورد استقبال قرار گرفتن این شیوه به این سبب است که کودک یا مرتبی دلسوزی آمر یا ناهی را بر اثر محبت های مشاهده شده به خوبی احساس می کند و رابطه ای سرشار از عطوفت با مربی خویش برقرار می سازد. {۹}

ج) راه کار تنبیه و تشویق:

اگر کودک بداند که رفتار درست وی دارای اثر و نتیجه خوبی است به تکرار آن رفتار تشویق می شود و چنانچه بداند که انجام یک رفتار نادرست به نتیجه دردناکی می انجامد از آن عمل اجتناب می نماید . ثواب و عقاب پاداش و کیفر از لوازم یادگیری و برای تحریک فرد به انجام کار صحیح و جلوگیری از رفتار نادرست استفاده می شود .



(د) راه کار نکوهشی:

اجرای این روش پس از بی نتیجه بودن روش های مستقیم فوق، امکان پذیر می شود؛ به گونه ای که مربی در نقش ناهی با در نظر گرفتن ضوابط و شرایط اسلامی و دوری از هرگونه کینه توزی، ناسزاگویی و حفظ کرامت و عزت انسانی، می تواند به نکوهش اعمال و رفتار کودک بپردازد و تلنگری در اعماق وجود او که غرق در بی توجهی به معارف الهی شده وارد می سازد. {۱۰}.

راه کار غیر کلامی:

روش غیر مستقیم شیوه ای است که مربی باید خود به آنچه که معتقد است، عامل باشد. امام صادق(ع) در اهمیت این شیوه و توصیه به آن می فرمایند: مردم را به جز زبان هایتان دعوت به دین کنید. در این روش، شخص مربی پیام خویش را نه با صراحت، بلکه به صورتی آن را به فرد یا گروه مورد تربیت منتقل می کند. اینگونه یادگیری و تربیت به صورت پنهان صورت می گیرد و در شکل گیری شخصیت کودک بسیار موثر بوده و دامنه گسترده تری دارد.

راه کار الگویی:

الگو، نمونه و مصداق عینی آرمان ها و آرزوهای انسان است. شیوه الگویی یکی از روش های تربیتی است که مورد تایید پیشوایان دینی و مکاتب الهی قرار گرفته و مسائل تربیتی را از حالت تحمیلی و القایی بیرون می آورد و خود کودک، حرکت به سوی آمر و ناهی را بر می گزیند. {۱۱}.

راه کار عملی:

این روش از موثر ترین شیوه های غیر مستقیم است. دعوت عملی به خوبی ها از دعوت زبانی بسیار نتیجه بخش تر است؛ یعنی اینکه کسی که چیزی را نداشته باشد، نمی تواند به دیگران انتقال دهد، پس آمر خود باید به آن چه متربی را تربیت می کند، مهذب باشد تا بتواند کودکان را تهذیب نماید. {۱۲}.

از دیدگاه امام خمینی(ره): نیز کسی که متصدی امر به معروف و نهی از منکر می شود باید فردی وارسته، صالح و عالم باشد و پیش از اصلاح دیگران، به اصلاح خود همت گماشته باشد و قبل از توصیه به دیگران در عمل به اسلام پیش قدم باشد.

راه کار تظاهر عمدی به غفلت:

تغافل، تظاهر عمدی به غفلت در برابر مشاهده عمل یا رفتاری تأمل برانگیز، با در نظر گرفتن عزت کودک است. بر این اساس هرگاه مربی، شاهد عملی یا رفتاری باشد که تأمل برانگیز است باید آن را به نحو مطلوبی توجیه کند، مگر آنکه شواهد به حدی برسد که راه هرگونه توجیه موجهی بسته شود. تغافل باید به امید اصلاح افراد یا برای رعایت ضعف متربی یا حفظ آبرو، عزت و شخصیت متربی انجام شود. {۱۳}.

۳،۲. روش های تربیتی امر به معروف و نهی از منکر با توجه به آیات قرآن کریم:

یکی از مهمترین بحث ها در علوم انسانی تربیت انسان است، زیرا هدف اصلی رسالت انبیا را تربیت و تزکیه تشکیل می دهند. و انسان، یگانه موجودی است که بیشترین نیاز را به تربیت، و رسیدن به کمال دارد؛ زیرا جانداران دیگر براساس غریزه از نخستین لحظه های تولد، راهشان را می یابند و بر همین اساس از خود دفاع کرده، به زندگیشان ادامه می دهند. اما انسان اینگونه نیست؛ اگر دست حمایت مربیان از سر او برداشته شود نه تنها به کمال دست نمی یابد، بلکه از همان آغاز، راه فنا را در پیش می گیرد. انسانی که این همه آمادگی برای تربیت شدن دارد، شایسته است که خداوند بهترین راه ها را برای تربیت او در نظر گرفته باشد؛ یکی از این راه ها امر به معروف و نهی از منکر که در تربیت فرد و جامعه کاربرد فراوان دارد. از طرفی امر به معروف و نهی از منکر یکی از سنت های مهم در اسلام است که جلو فساد را می گیرد و نوعی خیزش و مشارکت همگانی، در برابر فسادها و نارسایی ها و شاهراهی، برای رسیدن به کمال، کودکانی که دارای تربیت شهروندی ایده آل در جامعه اسلامی است. جامعه ای که به سنت امر به معروف و نهی از منکر عمل نمایند، جامعه ظلم ستیز و



شایستگیان و زمینه مساعد برای رویش عدل خواهد بود، و جامعه ای که در برابر افراد و گروه های خویش احساس مسئولیت نکند، آرام آرام به سوی ناامنی به پیش خواهد رفت و زمینه های رشد نابود خواهند شد و استعدادها به هدر خواهند رفت ، و در نتیجه زمینه های ناهنجاری تربیتی به وجود خواهند آمد ، از این رو خداوند ، یکی از وظایف شهروندان مومن را در شرایطی که اختلاف میان گروه های جامعه بالا گیرد، اجرای امر به معروف و نهی از منکر عنوان می دارد که باید بعنوان مربی یا معلم و یا اینکه والدین در دوران کودکی این فریضه مهم و حیاتی را به کودکان آموزش دهیم تا اینکه بتوانند در زندگی و آینده از این آموزش ها به درستی بهره گیرند . {۱۴}

از جمله روش های تربیتی امر به معروف و نهی از منکر در قرآن کریم:

۱-دوری از منکر و تخلق به اخلاق حسنه : خداوند در قرآن کریم در آیه ۲سوره مبارکه می فرماید: (یا ایها الذین آمنوا لم تقولون ما لا تفعلون) (ای کسانی که ایمان آورده اید چرا چیزی می گوئید که خودتان بر آن عمل نمی کنید {۱۵}). یا در آیه ای دیگر می فرماید: اتامرون الناس بالبر و تنسون انفسکم . (آیا مردم را به نیکی دعوت می کنید و خود را فراموش می نمایید) . نحوه سوال کردن در این آیه نشان از ناپسند بودن امر به معروف بدون عمل کردن به آن است و بدین ترتیب خداوند چنین عنوان می نماید که زمانیکه مردم را به نیکی امر می کنید خود نیز از آن غافل نشده و به آن ها عمل نمایید. {۱۶}

۲-نرمی و مهربانی و روش برخورد مودبانه : از عطوفت و مهربانی و جلب محبت می توان به ابزاری بسیار قدرتمند در تاثیرگذاری روی افراد استفاده نمود . در قرآن کریم خداوند از حضرت موسی و برادرش هارون می خواهد که در برخورد با فرعون با نرمی گفتگو نمایند (فقولو له قولا لينا) . سخن گفتن و نصیحت کردن چنان چه از دایره ی ادب و نزاکت خارج شود چه بسا اثرات سوئی خواهد داشت ما ماموریم به برخورد صحیح و منطقی ،چنان چه خدای کریم می فرماید: ادفع بالتي هي احسن (مومنون آیه ۹۶) .

۳-شناخت روش های ارایه امر به معروف و نهی از منکر: با الهام از آیه شریفه و اتو البیوت من ابوابها (سوره بقره،آیه ۱۸۹) چنین استنباط می گردد که برای هر کاری راهی وجود دارد و قبل از اقدام به هر عملی ،باید راه و روش و شیوه صحیح آنرا پیدا کنیم . امر به معروف و نهی از منکر نیز از این قاعده مستثنی نیست و فلذا ضروری است تا قبل از اقدام راه و روش مناسب آن را به کودکان آموزش دهیم و به آگاهی و شناخت داشته باشند و از این طریق در آینده خود اقدام نمایند {۱۷}.



۴،۲. بحث و نتیجه گیری:

با توجه به مطالب بیان شده می توان نتیجه گرفت : که امر به معروف و نهی از منکر در میان واجبات دینی از جایگاه بخصوصی برخوردار است و در ایجاد بهداشت روانی و آرامش روانی شهروندان در جامعه اسلامی نقش ویژه ای دارد. به این نکته نیز باید توجه داشت که ذکر مراتبی از امر به معروف و نهی از منکر که با خشونت و استفاده از جبر و زور همراه است، مناسب با روحیه لطیف کودکان نیست و باید از بیان آن ها خودداری کرد . از جمله مراتب مناسب با این سنین انزجار قلبی از عمل زشت و ظاهر ساختن این ناراحتی در صورت و تذکر زبانی را می توان نام برد. یکی از مهمترین راه های امر به معروف و نهی از منکر که می تواند در این سنین کاربرد بسیاری داشته باشد، این است که انسان با عمل خوب خود، راه درست اعمال را به دیگران نشان دهد، این است که انسان با عمل ناپسند باز دارد، همانگونه که پیامبر اسلام(ص) می فرماید: «كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ السِّنِّتِكُمْ» . یکی از مواد آموزشی مناسب در این زمینه، این است که از بچه ها خواسته شود تجربیات خوب خود را در این رابطه و همچنین الگوهایی از معصومین یا پیروان ایشان را که در تاریخ اسلام وجود دارد، به صورت نمایشنامه ارائه دهند و به این ترتیب به طور غیر مستقیم اهمیت و نیز طریق صحیح آن را به کودکان آموزش داد، البته این کار باید با نظارت دقیق مربی انجام شود . می توان از کودکان خواست تا بخشی از این تجربیات و نمونه ها را به صورتی ارائه نمایند

با توجه به قرآن کریم و روایات از پیامبران و ائمه معصومین(ع) امر به معروف و نهی از منکر یکدیگر در جامعه، نقش مهمی در بهبود زندگی دنیوی و اخروی ما انسان ها دارد . بهترین جایی که می توان این فریضه را به عرصه ی عمل نزدیک کرد همین نهاد مقدس آموزش و پرورش و خانواده می باشد که در کنار هم می توانند جامعه ای سالم با شهروندانی ایده آل را رقم بزنند . بهترین امر به معروف و نهی از منکر آن است که انسان نخست خود را مخاطب آن سازد و از خود آغاز نماید. بی اثر ترین کار آن است که انسان خود را فراموش کرده، واعظ و اندرزگوی دیگران باشد. بدین ترتیب هم کارش بی نتیجه خواهد ماند و هم زمینه مغضوب شدن خود را فراهم خواهد آورد .

از پیامدهای اجرای امر به معروف و نهی از منکر به کودکان می توان به افزایش احساس مسئولیت نسبت به انجام الزامات و فرائض دینی ، آگاهی روزافزون به معارف اسلامی و شناخت عمیق تر و دقیقتر آن ها ، شکوفایی روح تعهد جمعی و مشارکت اجتماعی در مقابله تهاجمات فرهنگی ، زمینه سازی برای ترویج ارزش های متعالی و کارهای نیک ، اجرای بیشتر و بهتر قوانین و رد درخواستهای نامعقول دیگران ، کاهش تدریجی جرائم و انحرافات اجتماعی اشاره نمود . با آموزش امر به معروف و نهی از منکر به کودکان با روش های تربیتی متناسب با فهم و درک کودک در سنین پایین ، این آموزه ها در وجود آن ها تثبیت خواهد شد و در آینده بعنوان شهروندانی ایده آل در جامعه اسلامی تبدیل خواهند شد.



منابع

قرآن کریم

- [1] سوسن کشاورز، ۱۳۹۷. تحول در امر تربیت دینی دانش آموزان در نظام آموزش رسمی ایران، راهبرد فرهنگ، ۱، ۷۳-۱۲۲.
- [2] اسماعیل نساجی، ۱۳۹۷. تربیت فرزندان از منظر آموزه های دینی، درس هایی از مکتب اسلام، ۴۸(۵۶۸)-۷۲-۶۵.
- [3] علی مقدسی پور، ۱۳۹۸، اصول و روش های آموزش مفاهیم دینی به کودکان، معرفت، ۱۲(۷۵)-۳۶-۴۲.
- [۴] عالیه یزدی، ۱۳۹۴، امر به معروف و نهی از منکر و روش های تربیتی آن در قرآن کریم، اولین همایش ملی اسلام و سلامت روان - اردیبهشت.
- {۵} فرزانه سعیدی، نجمه خسروی، جواهر خسروی، مرضیه مصیبی، ۱۳۹۵، نقش تربیتی امر به معروف و نهی از منکر در آموزش و پرورش، کنفرانس بین المللی روش های نوین تربیتی و مدیریت اسلامی، زمستان.
- {۶} خسرو کمالپور، ناصر هاشمی، محمود نجاتی حسینی، ۱۳۹۸، تبیین جامعه شناختی مواضع سیاسی تربیت دانش آموز به مثابه شهروند مطلوب در اسناد رسمی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه نوآوری های آموزشی، سال نوزدهم، شماره ۷۳.
- {۷} حمید فاضل قانع، ۱۳۸۸، آینده پژوهشی و جامعه مطلوب اسلامی، نشریه معرفت فرهنگی اجتماعی، سال اول، شماره اول، ص ۶۸ تا ۴۵.
- {۸} مصباح یزدی، ۱۳۸۷، اخلاق در قرآن، موسسه پژوهشی و آموزشی امام خمینی ره.
- {۹} فلاح رفیع، ۱۳۹۷، روش شناسی مدلسازی در انتقال ارزش ها، مجله اسلام و تربیت، شماره ۲۳.
- {۱۰} محمد احسانی، ۱۳۸۸، تربیت دینی خانواده، دانش، قم، شماره ۱۸.
- {۱۱} علی خسروی زانیه، ۱۳۸۶، راه های امر به معروف و نهی از منکر در خاندان معصومین. پایان نامه کارشناسی ارشد
- {۱۲} افخم اردکانی، ۱۳۸۶، تبیین روش های اجتماعی تعلیم و تربیت در نهج البلاغه، فصلنامه نهج البلاغه، شماره ۲۲-۲۱.
- {۱۳} محمد عارف صداقت، ۱۳۸۴، نقش امر به معروف و نهی از منکر در تربیت اسلامی، فصلنامه پژوهش، سایت تبیان زنجان، خرداد.
- {۱۴} عبدوس اشتهاری، ۱۳۷۲، فرازهایی برجسته از سیره امامان شیعه، دفتر تبلیغات اسلامی، قم، ص ۲۷۹.
- {۱۵} محمد سروش، ۱۳۸۳، امر به معروف و نهی از منکر، پژوهشکده تحقیقات اسلامی، قم، زمزم هدایت.
- {۱۶} جواد محدثی، ۱۳۷۷، امر به معروف و نهی از منکر سنت های فراموش شده، نشریه کیهان، شماره ۱، ص ۳.
- {۱۷} امیره باغبان پور، ۱۳۸۹، بررسی سیره تذکر لسانی امر به معروف و نهی از منکر در قرآن و روایات، معاونت فرهنگی ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر استان آذربایجان شرقی.